

**ПЛОВДИВСКИ УНИВЕРСИТЕТ „ПАИСИЙ ХИЛЕНДАРСКИ“
ФИЛОСОФСКО-ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „СОЦИОЛОГИЯ И НАУКИ ЗА ЧОВЕКА“**

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р, дсн Добринка Станчева Пейчева, преподавател в Югозападен университет „Неофит Рилски“, катедра Социология, Философски факултет

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“

по: област на висше образование .3.Социални, стопански и правни науки .
професионално направление 3.1 Социология, антропология и науки за културата
Докторска програма по Социология

Автор: Деница Тодорова Шишкова...

Тема: КОМУНИКАЦИОННИ СТРАТЕГИ И КУЛТУРНИ ИМПЕРАТИВИ НА СОЦИАЛНИТЕ ДВИЖЕНИЯ СЛЕД 1990 Г.В БЪЛГАРИЯ

Научен ръководител: Доц. д-р Елица Куздова Димитрова

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № РД-21-1092 от 19.05.2023 г. на Ректора на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“ (ПУ) съм определена за член на Научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема КОМУНИКАЦИОННИ СТРАТЕГИИ И КУЛТУРНИ ИМПЕРАТИВИ НА СОЦИАЛНИТЕ ДВИЖЕНИЯ СЛЕД 1990 Г.В БЪЛГАРИЯ

СЛУЧАЯТ „БЕДЕЧКА“ за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 3. Стопански и правни науки , професионално направление 3.1 Социология, антропология и науки за културата, докторска програма по Социология

с научен ръководител доц. д-р Елица Димитрова от ПУ „Паисий Хилендарски“

Представеният комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл.36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на ПУ, включва следните документи:

- молба до Ректора на ПУ за разкриване на процедурата за защита на дисертационен труд;
- автобиография в европейски формат;
- протокол от катедрения съвет, свързан с докладване на готовността за откриване на процедурата и с предварително обсъждане на дисертационния труд;

- дисертационен труд;
- автореферат;
- списък на научните публикации по темата на дисертацията;
- копия на научните публикации;
- списък на забелязани цитирания;
- декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
- справка за спазване на специфичните изисквания на съответния факултет (само за докторантите зачислени до 04.05.2018 г.)

Докторантът е приложил 5 броя публикации .

2. Кратки биографични данни за докторантката

Деница Шишкова е редовен докторант към катедра „Социология и науки за човека” на Пловдивски университет „Паисий Хилендарски” от 03 2018 г. до – 03/2021 г. с тема на дисертационния труд: "Комуникационни стратегии и културни императиви на социалните движения след 1990 г. в България"

През м. октомври 2007 г. до 03.2016 г. е получила бакалавърска и магистърска степени в Йоханес Гутенберг Университет, Майнц, Германия, съответно кинознание и публицистика.

Участвала е в студентски обмен по европейската програма Еразъм в Ягелонски университет в Краков, Полша и в други европейски университети в България е завършила гимназия с преподаване на чужди езици „Ромен Ролан“ в Стара Загора през 2006 г.

В момента Деница Шишкова е експерт Връзки с обществеността към Тракийски университет - Стара Загора и хоноруван преподавател в Педагогически факултет;

През годините и извършвала богата палитра от дейности и е заемала различни позиции Била е експерт проекти и събития към Общинска Фондация „Пловдив 2019“; преводач на свободна практика; частен учител по английски и немски език; клиничен социален работник към благотворителна организация EVIM, Wiesbaden „С грижа за хора с психически увреждания“; доброволец към благотворителна организация SKF, Mainz; асистент в консултантска фирма Böning Consult, Frankfurt; журналист на свободна практика към Querfunk, Freies Radio Karlsruhe- осъществявала е редакционна подготовка на преподаването на българските студенти в Германия „Без граници“; activity Leader към летни езикови училища Concorde International, Worcester, Великобритания; проект асистент към PRIME research international AG & Co. KG; отдел: IT/компютърна лингвистика; Участвала е в образователни семинари *Вино и ястия* и *Продавай без проблеми* към Villa Vinum, Mainz; доброволец към фестивал на немското кино FILMZ, Mainz ; Ста-

жант в Химпартнер, София; стажант в Тотем ДД, Стара загора и др

От приложената справка за Минимални изисквани точки по групи показатели за различните научни степени и академични длъжности се констатира, че дисертантката има 150 точки.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели

В дисертационния труд на Деница Шишкова е разработен проблем с перманентна актуалност, тъй като социалните и граждански движения са перманентно възникващи в страната ни и са израз на демократичното ни развитие. Разработеният в дисертационния труд проблем е не само с научно, но и научно - приложно значение, тъй като се допринася за концептуализация на проблематиката на социалните движения

Дисертацията “Комуникационни стратегии и културни императиви на социалните движения след 1990 г. в България” е с обем от 197 страници и се състои от увод, две глави, заключение, две приложения и библиография. Библиографският материал съдържа 175 източника, от които 28 заглавия на български, 110 на английски и 37 на немски език.

Основната цел на дисертационния труд е релевантна на темата на дисертационния труд, успешно изследвайки механизмите на организация и действие на социалните движения в България след 1990 г., с акцент върху сформирането на съпътстващата култура на общностите, съставляващи социалните движения и комуникационните стратегии, които те прилагат спрямо социалната реалност, в която действат в рамките на конкретен регионален казус, свързан със запазването на парк Бедечка в гр. Стара Загора.

Социалните движения са разгледани в историческа и комуникационна перспектива свързани с периода на Възраждането, социалистическата идея, както и процесите на политическа трансформация през последните три десетилетия. За разлика от предишни изследвания, настоящият дисертационният труд комбинира теоретичен и практически модел на социално движение в България след 1990 г., базиран на конкретен регионален казус и организирания около него мрежи за социална мобилизация.

Тезата, която се защитава в дисертационния труд гласи: Съществуват закономерности, зависими от различни физически и социални фактори, свързани с особеностите на местната култура и историческо развитие на каузите, както и с употреба на специфични за времето комуникационни средства.

4. Познаване на проблема

Дисертантката е запозната със състоянието на проблема Хипотезите, които е извела са свързани както с творческа оценка на библиографския материал, така и на логиката на очакванията. Самата тя е участник в това и много други граждански движения.

5. Методика на изследването

Изследването на социалните движения в България след 1990-та г. е базирано на качествени методи на изследване - изследване на случаи с реституцията на терени на територията на парк Бедечка, посредством вторичен анализ на дълбочинни интервюта. Проведена е самостоятелно и серия от интервюта с участници в социалното движение „Запазете Бедечка“ като основен социален агент. Изследвани са активни участници в този процес, свързани в мрежа, които имат различна роля и функция в социалното движение. Използван е успешно е оригиналният метод автоетнография. Използваният оригинален метод представя социалния капитал, с който изследователят навлиза от гледна точка на познанието и опита, получени по пътя на съзнателната преработка на информацията от заобикалящата го среда. Преминаването през процеса на саморефлексия е използвано като инструмент за постигане на максимално разкриване на позицията, от която изследователят изхожда, описвайки и анализирайки социалните явления и процеси. Автоетнографският метод е рефлексивен поглед на автора като обективиращ субект.

Избраната методология е позволила реализиране на поставената цел чрез изпълнение на поредица от качествени изследвания

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

В първа глава са представени основните теоретични направления, които се използват за обосноваване на явленията, свързани с организацията и действието на социалните движения в три перспективи: структурна, контекстна и времева. Дисертационният труд анализира успешно принципите на възникване на социалните движения, оригинално използвайки мрежовата и социално когнитивната теория, опирайки се и на икономическия нормативен и политически и образователни императиви.

Синтезираните шест периода на протестни вълни в България с акцент върху екологичните движения са свързани и с тенденциите за социални движения, които се виждат в посока на реформа и изоставяне на радикалните методи за изразяване на недоволство. Проявите на гражданско недоволство са констатирани от регионални до национални и наднационални казуси. Символите, ритуалите, организационните мрежови структури и тяхната динамика се считат резонно като отражение на специфичните социални реалности в страната и с особеностите на местната култура.

Във **втора глава** на дисертационния труд трите нива на мрежов анализ: макро, мезо и микро ниво е съсредоточен върху социалното движение, свързано със запазването на парк „Бедечка“ в гр. Стара Загора.

Чрез дисертационния труд се разкрива, че както създаването, така и процесирването на социалните движения са свързани с мрежови структури, зависейки от изгражданите коалиции и провежданите колективни действия. Доказва се, че именно културните императиви на социалните движения са гаранция за успеха им, взаимодействайки си нормативни, икономически, политически и образователни предпоставки. Лансирането на съобщения и оказването на влияние върху хората и стабилността на мрежите зависят от информационните инфраструктури. Социалните медии и уеб-базираните платформи са изведени като основни инструменти за комуникация в съвременните движения. Именно те са видени като ефикасно средство за обмен на идеи и информация, организиране на активности и мобилизиране на поддръжници. Комуникацията в съвременните социални движения се определя не само средство за постигане на целите на движението, но и се извежда като съществен елемент от самия процес на формиране на общност и идентичност. Успехът на социалните движения е изведена като зависеща от взаимоотношенията между участниците, комуникацията и реактивността на действията с консенсус за колективната идентичност. Счита се, че социалните движения са продължителни социални процеси, че елементите на културата на социалното движение се формулират в хода на взаимодействие на социалните агенти и че имат отношение към успеха на движението.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Приносите са както научни, така и научно –приложни

1. В дисертационния труд е приложен успешно научен мрежови анализ при изследване на социалните движения в България и се демонстрират силните му страни на базата на случая Бедечка. Демонстрира се, че мрежовият анализ е подходящ подход както за изследване на общата динамиката на формиране и функциониране на социалните движения, така е и приложим при изследването на конкретни културни контексти, обусловени от спецификите на комуникационните стратегии спрямо релевантните медии, които се използват.
2. Комбинирането на мрежовия анализ с методите на социологията, социалната антропология и социално-когнитивната психология е самостоятелен научен приносен момент. Разработен е модел на цялостно научно изследване на съвременно социално движение, свързано със случая Бедечка.

3. Извежда се още един научен принос, разкриващ, че успехът на движението и консолидацията на общността зависят от фактори като ясно формулиране на цели, многостепенната комуникация, изграждане на взаимоотношения, провеждане на публични събития, гъвкавост и реактивност спрямо общественно-политическата обстановка.

4. В практико-приложен аспект е очертана основата, която би допринесла за по-добро разбиране на социални процеси, свързани с общественно-политическите трансформации и организирането на социалните движения. Това е валидно както за актуални проявления на социалните движения, така и в историческа перспектива. Изводите от проведените изследвания могат да се използват при формулирането и прилагането на местни и/или национални политически, маркетингови или образователни кампании в областта на гражданското образование и развитието на уменията за участие в обществения живот. Те могат да помогнат при изграждането на по-ефективни стратегии за управление на обществени кризи и конфликти спрямо анализа за причините на възникване на социалните движения. Проучванията могат да бъдат полезни и при изграждането на по-добри модели за управление на риска, като се изучават причините за нестабилността в обществото и се определят методи за предвиждане на рискове и предотвратяване на кризи. Като цяло в дисертацията се доказват с нови мрежови средства съществени нови страни в съществуващи научни проблеми; прилагат се нови методи на изследване, нови конструкции. Получават се и се доказват нови факти.

Приносите и значимост на разработката за науката и практиката могат да бъдат използвани за формулиране на стратегии и политики относно международни проблеми, като например глобалното затопляне, правата на човека, екологична устойчивост и др. Освен това, те могат да бъдат използвани за анализиране на тенденции в общественото мнение, за да се разбере какво тревожи хората и какви са факторите, които биха довели до обществено недоволство. Не на последно място, изследванията могат да бъдат полезни за мениджмънта на нестопански организации, като помагат да се разбере какво мотивира дарителите и как се може да се подобри връзката с тях.

В тези именно достижения се заключават научните и научно-приложните приноси в дисертационния труд. Направен е анализ на социалните движения в България на базата на литературни източници и са систематизирани техните характеристики; Проведено е теренно изследване на реституционни случаи на терени на територията на парк Бедечка посредством дълбочинни интервюта. Емпиричният материал е използван за диагностика на конфликтите. Проведена е втора серия от интервюта с участници в социалното движение „Запазете Бедечка“, изведена като основен социален агент.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Шишкова има публикации, които надхвърлят изискуемия брой в държавните изисквания. Всички 3 публикации на български език и 2 на английски език са по темата на дисертационния труд и разкриват академичния стил и придобитите аналитични умения на дисертантката. По важните публикации са:

Шишкова, Д. (2020). Изследователят като централен възел в когнитивната мрежа на изследването. Рефлексии върху социалните движения в България. В Д. Георгиев, & Д. Ненчева (Ред.), *Етюди по експериментална хуманитаристика* (стр. 270-297). София: Scribens. <http://mediabg.eu/ЕЕН-1-1.pdf>

Шишкова, Д. (2020). Структура на конфликта в случая Бедечка. Физически и когнитивни измерения на социалната мрежа. *Социологически проблеми*, 52(2), 624-647.

Шишкова, Д. (2021). Комуникация на искания и действия за изразяване на недоволство в случая Бедечка. В Т. Петрова, С. Спасова, & Н. Дебрюне (Ред.), *Многоликата наука - Disciplina variabilis: Сборник докторантски четения 2021* (Том 2, стр. 75-92). София: Академично издателство "За буквите - О писменехъ". <https://drive.google.com/file/d/1GhXx4ZhqmCllmCe0H3ERAp5vMhD0Jso/edit>

Shishkova, D., & Shishkova, D. (2021). What unites communities around the world: from an indigenous tribe in Latin America to the citizen mobilization networks for preservation of urban nature in post-socialist Bulgaria? In T. Gonzalez-Martinez, & V. Avila-Akerberg (Eds.), *Scientists and society in action for biodiversity and sustainability. Case studies from around the world*. (pp. 196-205). Toluca de Lerdo: Institute for Agricultural and Rural Sciences, Autonomous University of the State of Mexico.

Shishkova, D. (2021). Networks for collective action in the Case Bedechka. *Book of Abstracts: 6th Network of Early Career Researchers in Sustainability Transitions Conference 2021* (pp. 25-26). Sofia: Sustainability Transitions Research Network (STRN).

Участие с доклад в конференции:

Дисертантката има и 3 участия в международни престижни конференции

1. 2021 SPRU PhD Forum: Тема на доклада: "Communication strategies and actions in the Bedechka case": <https://www.sussex.ac.uk/business-school/research/events/phd-forum>

2. 6th Network of Early Career Researchers in Sustainability Transitions Conference 2021: Тема на доклада: Networks for collective action in the Case Bedechka.

3. Втори годишни докторантски и постдокторантски четения по проблемите на културното наследство: Тема на доклада: „Комуникация на искания и действия за изразяване на недоволство в случая Бедечка.“

Освен публикационни постижения дисертантката има участие в редица проекти, които макар и осъществени в предходен период, говорят красноречиво за ориентацията и към

научно-изследователска и приложна дейност :

- 1.Участие в радио проект към Йоханнес Гутенберг Университет, Майнц;
2. Организатор на празника по случай завършването на випуск 2006, ГПЧЕ „Ромен Ролан“;
- 3.Участие в проект *Leadership at school* към Червения кръст, Стара Загора;
4. Участие в училищен проект „Европейска харта за демократично училище без насилие“;
5. Организатор на *Художествена самодейност 2005*, ГПЧЕ „Ромен Ролан“, Стара Загора ;
6. Редактор на ученическо списание *Пътеки*, ГПЧЕ „Ромен Ролан“, Стара Загора;
- 7.Участие в проект *Youth Report on the UN Millennium Development Goals for Bulgaria*;
- 8.Участник в *Художествена самодейност 2004*, ГПЧЕ „Ромен Ролан“, Стара Загора;
- 9.Организация на развлекателни дейности в дом за деца и юноши „Мария Терезия“ (Червен кръст, Стара Загора);
- 10.Участие в международен училищен проект „40 години от Елисейския договор

9. Лично участие на докторантката

Докторантката има изцяло самостоятелно участие в проведеното дисертационно изследване, в обработката на получени резултати и формулираните приноси. Всички те са лична заслуга под умелото ръководство на научния и ръководител- доц.д-р Елица Димитрова.

10. Авторефератът отговаря на дисертационния труд. Направен е според изискванията на правилника на Пловдивски университет и отразява основните резултати, постигнати в дисертацията.

11. Критични забележки и препоръки

Бележката ми е свързана с по-ярко открояване на комуникационните стратегии, които са водещо начало в темата на дисертационния труд. Бележката ми не омаловажава постигнатото в дисертационния труд, неговата оригиналност, акцента му върху рефлексивността, върху автоетнографския подход и пр. Освен това препоръчвам отпечатването на дисертационния труд.

Заключение

Дисертационният труд съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват принос в науката и отговарят изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ПУ „Паисий Хилендарски“.

Дисертационният труд показва, че докторантката Деница Тодорова Шишкова притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност Социоло-

гия като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята положителна оценка за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и предлагам на почитаемото Научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Деница Тодорова Шишкова в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата, докторска програма Социология

19.06.2023 г.

Рецензент:

(подпис)

Проф. д-р, дсн Добринка Станчева Пейчева